

به نام خدا

سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی
معاونت ترویج

دستورالعمل تولید محتوای فیلم آموزشی و ترویجی

تهیه شده در:

دفتر شبکه دانش و رسانه‌های ترویجی

تیرماه ۱۳۹۷

راهنمای تهیه محتوای فیلم‌های آموزشی ترویجی

► مقدمه:

► در این دستورالعمل به ویژگی‌های یک متن مناسب برای تولید فیلم آموزشی ترویجی می‌پردازیم. در فرایند تولید فیلم؛ متن نقشه راه تولید محسوب می‌شود. طرح کار براساس متن توسط تهیه کننده و کارگردان طراحی و ارائه می‌شود. براساس متن لوکیشن (مکان تصویر برداری)، جانمایی تصاویر و گرافیک‌های لازم، گفتارها و ... تعیین خواهد شد. در این دستورالعمل سعی شده علاوه بر معرفی انواع فیلم‌های آموزش ترویجی و فرایند تولید، ویژگی‌های یک متن خوب مورد بررسی قرار گیرد.

فیلم مستند چیست؟

▶ در این دستورالعمل هرگز نمی‌خواهیم به تاریخ سینمای مستند و مسائل هنری پردازیم چون فکر می‌کنیم در این زمینه کتاب‌هایی هر چند اندک بوسیله اساتید فن نوشته شده است؛ بلکه با زبان ساده می‌گوئیم همه فیلم‌ها مستند هستند (به غیر از فیلم‌هایی که با استفاده از رایانه و جلوه‌های رایانه‌ای ساخته می‌شوند). به دلیل آنکه همه‌ی فیلم‌ها واقعیاتی را که جلو دوربین اتفاق می‌افتد را ضبط می‌کنند. اما فرق فیلم مستند با انواع داستانی این است که در فیلم‌های داستانی شخصیت حوادث و مکان‌ها بازسازی می‌شوند تا داستان را به پیش ببرند ولی در مستند سوژه است که بیننده را تا آخر با خودش همراه می‌کند و یک فیلم‌ساز یا کارگردان به سوژه نمی‌گوید این کار رو بکند یا این کار را نکند یا این را بگو یا... بلکه اگر دخل و تصرفی هم می‌شود در جهت زیباتر شدن قاب تصویر و یا برای بیان بهتر واقعی‌تر موضوع است.

انواع فیلم‌های مستند

- ▶ با توجه به تعریف ارائه شده در بالا، فیلم‌های مستند به انواع زیر تقسیم می‌شود:
- ▶ مستند خبری، مستند علمی، مستند آموزشی، مستند حیات وحش، مستند قوم‌نگاری، مستند تاریخ‌نگاری، مستند تبلیغی، مستند اجتماعی، مستند حقیقت‌جو، مستند معترض و....
- ▶ آنچه ما در اولویت در حوزه کشاورزی به آن می‌پردازیم، مستند علمی، آموزشی، خبری است.

فیلم مستند آموزشی ترویجی چیست؟

▶ فیلم مستند آموزشی ترویجی موضوع یا سوژه اصلی که روی آن کار آموزشی می شود حاصل یک تحقیق و یا یافته تحقیقاتی قابل ترویج، یک تجربه موفق و ... است. لیکن با توجه به مخاطب اصلی فیلم که کشاورزان، بهره برداران و تمامی ذینفعان بخش کشاورزی است محتوا و پردازش آن نباید خارج از توان و سطح شناخت معمولی فراگیران باشد. به بیان دیگر رعایت اصول ترویجی در بخش محتوا و فنی تولید مورد توجه جدی محقق و فیلم ساز باید قرار گیرد.

مراحل تولید فیلم مستند

▶ **گام نخست** در تهیه فیلم‌های مستند دریافت موضوع و هماهنگی با محقق مربوطه برای تدوین چارچوب محتوایی فیلم است. در این مرحله پس از دریافت محتوا و در صورت لزوم بازدید میدانی از سوژه، تهیه‌کننده نسبت به ارائه فیلمنامه شامل سیر موضوعات، جانمایی تصاویر و گرافیک‌های لازم گفتارها و محتوای نوشتاری و... اقدام می‌نماید (این کار از کجا به کجا ختم می‌شود).

• **گام بعدی** ارائه جدول زمان‌بندی کار برای تولید، تهیه تصاویر میدانی و کارگاهی و ساخت گرافیک و انیمیشن مورد نیاز فیلم، صداگذاری و تدوین نهایی است.

▶ **گام نهائی** تهیه تصاویر از مراحل اجرایی موضوع در فضای میدانی همراه با توضیحات دقیق کارشناس و تاکید بر جزئیات مطالب، به کار گیری تصاویر متحرک و ثابت، گرافیک، نوشتار، گفتار متن و توضیحات کارشناسی با رعایت اصول جذابیت در تهیه تصاویر (دریافت تائیدیه ضبط گفتار برای رعایت نکات فنی و ویراستاری ترویجی ضروریست) و سایر مדיاهای مرتبط، رعایت ریتم مناسب با موضوع در مرحله تدوین است. انتخاب اندازه نماها، مدت زمان مکث و یا سرعت در نماها و نیز زمان گفتگوها و مصاحبه‌ها باید به نحوی باشد که به ریتم برنامه لطمه‌ای وارد نسازد.

هدف رفتاری فیلم

▶ هدف رفتاری به این معناست که فیلم برای پاسخ به چه سوالاتی تهیه می‌شود و در پایان فیلم باید معلوم شود ساخت این فیلم آیا توانسته است پرسش‌های مطروحه را پاسخ دهد. پرسش‌های فوق در حقیقت اهدافی است که فیلم آن‌ها را دنبال می‌کند. هدف رفتاری به محقق کمک می‌کند که متن را به گونه‌ای بنویسد که متناسب با مخاطب به اهداف مورد نظر برسد.

سازمان دهی محتوا

▶ محتوای فیلم باید تمام مفاهیم و اصولی را که در هدف رفتاری مطرح است، در خود بگنجانند و از یک سازمان دهی منطقی برخوردار باشد.

• **الف) ساده به مشکل:** از این طریق فراگیران بخش های اولیه و ساده تر یک مسئله را به راحتی طی می کنند و به بخش های بعدی که مشکل تر است می رسند.

• **ب) از کل به جزء:** این امر سبب می شود تا فراگیران در حین آموزش با مفاهیم به صورت کلی آشنا شوند و به مرور، جزئیات بیشتری از موضوع مورد نظر را به سهولت در اختیار داشته باشند.

اصول تهیه محتوا

▶ در تهیه محتوای فیلم نکات زیر باید رعایت شود. متن توسط محقق فیلم نگارش می‌شود.

- **اجتناب از کلی‌گویی:** خلاصه‌گویی نباید به حدی باشد که ابهام ایجاد نماید و مطالب به حدی تبیین شود که مقصود فیلم برای مخاطب روشن شود.

- **حجم مطالب:** متناسب با زمان فیلم تعیین می‌شود. به‌طور معمول هر صفحه **A4** معادل دو دقیقه فیلم است. با توجه به مدت زمان فیلم آموزشی ترویجی (۲۰ دقیقه) حداکثر مطالب ارائه شده در ده صفحه **A4** باید باشد. همانگونه که گفته شد مسئولیت متن فیلم با محقق مربوطه است؛ لذا ارائه متون حجیم و یا کتاب برای استخراج متن از آن توسط تهیه‌کننده و یا کارگردان فیلم که تخصص کافی برای موضوعات بخش را ندارد صحیح نیست و سبب انحراف از هدف رفتاری فیلم خواهد شد.

• **توالی مطالب:** مطالب باید در یک خط سیر مشخص و به صورت منطقی و با توجه به ساختار محتوایی ویژه آن موضوع تهیه و تنظیم شود. تقدم و تأخر فصول رعایت شود به گونه‌ای که روند یادگیری توسط مخاطب به شکل مناسبی دنبال شود.

▶ **هویت تصویری:** متن ارائه شده باید هویت تصویری داشته باشد تا شنیداری؛ و بتوان معادل متن ارائه شده تصاویر واقعی در عرصه، گرافیک، اجرای انیمیشن و موشن گرافیک تهیه و یا اجرا نمود.

► **عدم تعدد اطلاعات در محتوا:** در متن فیلم با توجه به سطح شناخت مخاطب لازم است تنها به موضوع اصلی و گرایش اولویت‌دار آن پرداخته شود. به عنوان مثال در موضوع پرورش گوسفند گرایش‌های متنوعی را می‌توان هدف قرار داد مثلاً نوع پرورش (پرواربندی، بره زایی)، جایگاه پرورش، جیره نویسی، اصول بهداشت جایگاه، بیماری‌ها و درمان و ...، لیکن در فیلم آموزشی باید به یک مورد از موارد مذکور پرداخته و در صورت لزوم مجموعه فیلم برای موضوعات اینچنین طراحی و اجرا شود، در غیراین صورت تنها یکسری اطلاعات کلی غیر کاربردی در زمان بیست دقیقه در اختیار مخاطب قرار می‌دهیم که ارزش بالایی نخواهد داشت.

► **مشخص کردن نکات مهم متن برای تاکید بیشتر بر جزئیات و رفع ابهامات:** تعیین نکات مهم برای بسط بیستر تصویری و تاکید بر آن در راستای فهم بهتر مخاطب، به کارگردان هنگام تهیه تصاویر و تدوین مناسب فیلم کمک می کند.

• **تعیین تیترها در فصل بندی متن:** این عمل کمک می کند تا در تدوین فیلم از تایتل (نوشتار) و گفتار تواما برای کمک به فهم بهتر مخاطب استفاده نمود.

• **تعیین بخش‌هایی از متن که نیاز به بازسازی دارد:** در این زمینه با توجه به اینکه در موضوعات کشاورزی زمان تصویربرداری از سوژه یا بخشی از آن گاهی از دست می رود، لذا مشخص کردن آن در متن به تهیه کننده امکان برنامه ریزی برای بازسازی و یا انتخاب روش معادل را می دهد.

► توضیح: تهیه کننده و کارگردان مجاز هستند که در طراحی فیلم از تمامی آیتم‌های در اختیار استفاده نمایند. این موارد شامل: مباحث کارشناسی (اجرا توسط کارشناس)، نریتور (سخن گوینده بر روی تصاویر)، مصاحبه و یا گزارش توسط گزارشگر، انیمیشن، موشن گراف و